

Sokół, Zofia

Prasa Wojewódzkiego Urzędu Informacji i Propagandy w Rzeszowie (1944-1947)

Kwartalnik Historii Prasy Polskiej 29/3-4, 53-70

1990

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ZOFIA SOKOŁ (Rzeszów)

PRASA WOJEWÓDZKIEGO URZĘDU INFORMACJI I PROPAGANDY W RZESZOWIE (1944—1947)

Resort Informacji i Propagandy, powołany do życia 7 września 1944 r. dekretem PKWN, 31 grudnia tegoż roku, wraz z powołaniem Rządu Tymczasowego, przekształcony został w Ministerstwo Informacji i Propagandy¹. Tematem artykułu jest omówienie działalności prasowej agendy tego resortu — Wojewódzkiego Urzędu Informacji i Propagandy w Rzeszowie. Urząd ten był drugim co do wielkości i chronologii powstania, po „stołecznym” Lublinie, gdzie powstał ośrodek administracyjnego zarządzania prasą.

Działalność wydawniczo-prasowa Ministerstwa Informacji i Propagandy została już omówiona przez Jerzego Myślińskiego, Andrzeja Krawczyka i Tadeusza Butkiewicza². W opracowaniach tych działalność Wojewódzkiego Urzędu Informacji i Propagandy (dalej: WUiP) w Rzeszowie została zaledwie zasygnalizowana i niniejszy artykuł stanowi ich uzupełnienie. O organizacji i działalności tego Urzędu pisał też Włodzimierz Wał; korzystał on jednak głównie z niepełnych materiałów, które zachowały się w Archiwum Akt Nowych, a ponadto całą uwagę skupił na roli, zadaniach i funkcjach Urzędu, mniejszą zaś na jego wydaw-

¹ Dz.Ustaw RP 1944, nr 4, poz. 20, s. 24 z 7 IX 1944. Funkcje ministrów pełnili kolejno: Stefan Matuszewski (do 25 X 1946) i dr Feliks Widy-Wirski (do końca działania Ministerstwa).

² J. Myśliński, *Prasa polska okresu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego (11 VII—31 XII 1944)*, „Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego” (dalej: RHCzP), t. 3:1963; nr 2, s. 285—297; tenże, *Z działalności Resortu Informacji i Propagandy PKWN w zakresie prasy i informacji prasowej*, tamże, t. 6: 1967, nr 1, s. 155—162; tenże, *Bibliografia prasy polskiej 1944—1948*, Warszawa 1966; T. Butkiewicz, *Prasa Resortu Informacji i Propagandy*, „Biuletyn”, wyd. RSW „Prasa”, 1972, nr 154—155, s. 93—97; A. Krawczyk, *Działalność Resortu Informacji i Propagandy w Lublinie i na Lubelszczyźnie w latach 1944—1947*, [w:] *Prasa lubelska — tradycje i współczesność*, Lublin 1975; tenże, *Działalność prasowa Resortu Informacji i Propagandy. Model dziennika informacyjnego wydanego przez Ministerstwo Informacji i Propagandy*. Referat wygłoszony na sesji naukowej nt. „Prasa regionalna w 40-leciu PRL”, Cydzynia koło Kielc 8—9 listopada 1984 r.; tenże, *Ministerstwo Informacji i Propagandy (1944—1947)*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” (dalej: KHPP), 1986, nr 2, s. 65—84.

nictwach³. Bogate jest już piśmiennictwo wspomnieniowe — począwszy od ministra Stefana Matuszewskiego, a skończywszy na kierownikach i naczelnikach WUIiP w Rzeszowie: Julianie Przybosiu, Irenie Pancerz, Wojciechu Pelczarskim i Cecylii Błońskiej-Wandelo — w którym szeroko została omówiona działalność prasowa⁴. Wspomnieć także należy o okazjonalnych numerach „Dziennika Rzeszowskiego”, setnym i pięćsetnym, w których inspektor działu prasowo-wydawniczego Urzędu Zbigniew Jankowski i redaktor „Dziennika” Franciszek Błoński opisali początki prasy na Rzeszowszczyźnie⁵. Warte wymienienia są również popularyzatorskie publikacje Jana Grygla dotyczące prasy rzeszowskiej, pisane z dużą rzetelnością i wiarygodnością; mają one znaczną wartość faktograficzną i dokumentalną⁶. Ponadto w pracy zostały wykorzystane materiały archiwalne znajdujące się w Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Centralnym Archiwum KC PZPR, w Archiwum Państwowym w Rzeszowie⁷, jak również egzemplarze prasy z tego okresu, zachowane

³ W. Wał, *Działalność Wojewódzkiego Urzędu Informacji i Propagandy w Rzeszowie (1944—1947)*, „Materiały Pomocnicze do Historii Dziennikarstwa Polski Ludowej”, t. 6, Warszawa 1976, s. 70—81; tenże, *Przegląd prasy rzeszowskiej 1944—1949*, RHCzP, t. 13:1973, nr 1, s. 109—119; tenże, *Prasa w nowej roli*, „Profile”, 1972, nr 2, s. 7—9.

⁴ S. Matuszewski, *Ministerstwo Informacji i Propagandy*, „Zeszyty Prasoznawcze”, R. 25:1984, z. 3, s. 7—14; *Relacja Stefana Matuszewskiego — ministra Informacji i Propagandy Rządu Tymczasowego PRL i Rządu Jedności Narodowej PRL*, „Materiały Pomocnicze do Historii Dziennikarstwa...”, t. 9, Warszawa 1978, s. 157—168; J. Przyboś, *Wspomnienia o roku 44*, rozm. Z. Wawaszczak, „Kamena”, 1964, nr 13—14, s. 3, 9; I. Pancerz-Celejowa, *Redagowałam „Biuletyn Informacyjny”*, [w:] *Materiały z sesji popularnonaukowej poświęconej kształtowaniu się władzy ludowej na Rzeszowszczyźnie*, Rzeszów 1966, s. 149—167; taż, *Tak było w Rzeszowie. Wspomnienie redaktora „Biuletynu Reformy Rolnej” z 1944 r.*, „Materiały Pomocnicze do Historii Dziennikarstwa...”, t. 3, Warszawa 1974, s. 169—208; C. Wandelo-Błońska, *Z mojej pracy w Wojewódzkim Urzędzie Informacji i Propagandy*, [w:] *Materiały z sesji popularnonaukowej poświęconej kształtowaniu się władzy ludowej na Rzeszowszczyźnie*, s. 99—105; taż, *Z perspektywy 18 lat*, „Kamena”, 1962, nr 14, s. 2, 11; taż, *Zapis z pierwszych dni wolności*, „Widnokrag”, 1964, nr 34, s. 2; taż, *Prasa, radio i telewizja*, [w:] *Rzeszów w dwudziestolecie*, Rzeszów 1965, s. 165—172; W. Pelczarski, *Geneza Wojewódzkiego Urzędu Informacji i Propagandy w Rzeszowie*, „Dziennik Rzeszowski”, 1945, nr 95, s. 4.

⁵ Jot [Z. Jankowski], *Na nowe tory*, „Dziennik Rzeszowski”, 1945, nr 1, s. 1; F. Błoński, *Rzeszów dziennikarski*, tamże, nr 100, s. 1; tenże, *Dziś i jutro „Dziennika Rzeszowskiego”*, tamże, 1946, nr 500, s. 1; tenże, *Od matej drukarni...*, „Nowiny Rzeszowskie”, 1960, nr 173, s. 4.

⁶ J. Grygiel, *Z historii prasy w Rzeszowie*, „Widnokrag”, 1966, nr 23, s. 2; tenże, *O rzeszowskiej prasie. Wspomnienia i perspektywy*, „Nowiny Rzeszowskie”, 1967, nr 263, s. 4; tenże, *Prasa codzienna*, [w:] *Rzeszowskie. Rozwój województwa w Polsce Ludowej*, Warszawa 1971, s. 271—272.

⁷ Archiwum Akt Nowych w Warszawie. Ministerstwo Informacji i Propagandy (dalej: AAN Min. Inf. i Prop.), sygn. 430—440 Województwo Rzeszowskie; Departament Prasy sygn. 665—760; Archiwum Państwowe w Rzeszowie. Zespół 16 Wo-

w zbiorach Biblioteki Narodowej, Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie oraz w bibliotekach regionalnych Rzeszowa i Przemyśla i w innych bibliotekach naukowych. W województwie rzeszowskim ukazało się ogółem 28 tytułów firmowanych przez Wojewódzki Urząd Informacji i Propagandy bądź przez jego oddziały terenowe — urzędy powiatowe.

Działalność wydawniczo-prasową WUiP w Rzeszowie podzielić można na trzy okresy, w zależności od ważnych wydarzeń politycznych: pierwszy od 3 sierpnia 1944 do 18 stycznia 1945, drugi od 18 stycznia do 9 maja 1945 i trzeci — najdłuższy — od zakończenia wojny do likwidacji Urzędu w lutym 1947 r.

Pierwszy okres obejmuje funkcjonowanie resortu i jego oddziałów terenowych w „Polsce lubelskiej”. W tym krótkim, ale bardzo dynamicznym okresie na omawianym terenie do działalności wydawniczej przystąpiły Rzeszów, Przemyśl, Krosno i Sanok, ośrodki, które już przed wojną miały własne czasopisma i gdzie zachowała się baza poligraficzna. Ówczesna działalność wydawnicza to głównie biuletyny radiowe, komunikaty lub zapisy najważniejszych wydarzeń politycznych i frontowych z kraju i ze świata. Ukazywały się one drukiem lub pisane na maszynie biurowej i powielane, przy pomocy komend wojskowych Armii Czerwonej, które dostarczały zanotowanych nasłuchów radiowych lub serwisu informacji Radzieckiego Biura Informacyjnego. Ich tytuły związane były z formą powstania: „Komunikaty Radzieckiego Biura Informacyjnego”, „Radzieckie Biuro Informacyjne Komunikuje” (lub „donosi”) albo „Komunikaty Radiowe”, „Biuletyn Radiowy” itp. Dostosowane były do kolportażu ulicznego, najczęściej naklejane na słupach, murach, tablicach ogłoszeniowych; wysyłane były także nieodpłatnie do urzędów, fabryk, instytucji, tam gdzie występowały większe skupiska ludzi. Ukazywały się codziennie, a nawet dwa razy dziennie, w zależności od zapasów posiadanego papieru, dostępu do maszyn powielających lub drukarskich i napływu informacji. Takie „Biuletyny” lub „Komunikaty” ukazywały się w Rzeszowie, Sanoku i Krośnie latem i jesienią 1944 r.

Drugi okres wyznacza ofensywa styczniowa do zakończenia wojny 9 maja 1945 r. Powstająca prasa miała ciągle jeszcze charakter tymczasowy, a jej tematyką była wojna, posuwający się front i oczekiwanie na zakończenie zmagania wojennych. Tworzona w niesprzyjających warunkach, nie miała charakteru stałego; w zasadzie były to efemerydy, zaspokajające potrzeby miejscowej ludności w oczekiwaniu na koniec wojny i na dopływ prasy ogólnopolskiej. W Rzeszowie w tym czasie

ewódzki Urząd Informacji i Propagandy w Rzeszowie sygn. 1—56; tamże, Zespół 124 Wojewódzka Rada Narodowa w Rzeszowie sygn. 1—202; CA KC PZPR w Warszawie I. Pancerny-Celejowa, *Wspomnienia, relacja i życiorys*, sygn. 17008.

wydawano trzy tygodniki: „Gazetę Rzeszowską”, „Peperowca” — organ Komitetu Wojewódzkiego PPR i „Samopomoc Chłopską” — organ ruchu ludowego; w Przemyśle — „Głos Demokracji”, zmieniony wkrótce na „Nowe Horyzonty”; w Sanoku — „Głos Ziemi Sanockiej”; w Krośnie — „Gazetę Informacyjną”; w Tarnobrzegu — „Tygodnik Tarnobrzegi”. Ogółem ukazywało się w tym czasie 13 tytułów firmowanych przez Urzędy Informacji i Propagandy bądź też będących pod ich kontrolą.

Trzeci okres działalności prasowej WUIiP przypada — jak wspomniano — na czas od 9 maja 1945 do czasu likwidacji Urzędu w połowie 1947 r. Ministerstwo Informacji i Propagandy zostało wprawdzie zlikwidowane w lutym 1947, ale działalność wydawnicza jego urzędów wojewódzkich lub powiatowych trwała jeszcze przez kilka miesięcy również na omawianym terenie, najdłużej w Przemyśle — do końca czerwca. Jeżeli idzie o powstawanie nowych tytułów, to okres ten nie był bogaty: odnotować można zaledwie sześć nowych inicjatyw prasowych, natomiast widzi się dążenie do stabilizacji prasy. Najdłuższymi wychodzącymi tytułami w województwie rzeszowskim były „Nowe Horyzonty” w Przemyśle, które ukazywały się ponad dwa lata, i „Dziennik Rzeszowski” — półtora roku. Inne tytuły miały charakter efemeryczny i po zakończeniu wojny przestały wychodzić ze względu na trudności związane z ich wydawaniem: brak papieru, bazy poligraficznej, wreszcie ludzi, którzy po zakończeniu wojny wracali do swoich miejscowości rodzinnych lub stałego miejsca zamieszkania, osiedlali się na ziemiach zachodnich itp. W Rzeszowie w tym okresie zaczął wychodzić „Dziennik Rzeszowski”, który od połowy 1945 r. stał się gazetą wojewódzką, zamieszczającą informacje i wiadomości z całego województwa i poszczególnych powiatów, nie było więc konieczności utrzymywania własnej prasy lokalnej.

Na wyzwolonych w 1944 r. terenach działalność wydawniczo-prasową regulowały posiadane zapasy papieru oraz zachowana baza poligraficzna. Na tym obszarze nie było ani jednej papierni, natomiast baza poligraficzna przedstawiała się bardzo źle: w całym nowo powstałym województwie rzeszowskim brak było linotypu, istniały zaledwie dwie maszyny pospieszne i dwadzieścia dwie maszyny płaskie, nie nadające się do druku prasy⁸. Niewielkie prywatne drukarnie funkcjonujące na tym obszarze zostały nadmiernie wyeksploatowane w czasie okupacji, brakowało części zamiennych, zwłaszcza zapasu czcionek. Nie brakowało natomiast ludzi — dziennikarzy i redaktorów, pisarzy, działaczy kulturalnych, którzy w oczekiwaniu na rychły koniec wojny osiedlali się na terenach wyzwolonych; wielu z nich znalazło się też w Rzeszowie. To oni tworzyli tę swoistą, niepowtarzalną atmosferę, ruch i klimat kulturalny pierwszego półrocza funkcjonowania nowo powstałego wojewódz-

⁸ AAN Min. Inf. i Prop., sygn. 438 Protokoły powiatowych oddziałów IiP w woj. rzeszowskim za 1945 r. — baza poligraficzna, s. 103.

stwa. Pomimo fatalnych warunków ekonomicznych dużo było zapału, chęci działania i wiele entuzjazmu. Pisali o tym zarówno pierwszy wojewoda rzeszowski Jan Mirek, jak też pamiętnikarz tego okresu Jan Chodziński, że ci, którzy podejmowali się „tego zadania, nie zrażali się żadnymi trudnościami. Tworzyli po prostu coś — z niczego”⁹. Podobnie było i w innych miejscowościach wyzwolonego kraju. W wiele lat później Mieczysław Zawadka, powołując się na wywiad z Mirosławem Żuławskim, jednym z współtwórców prasy Polski Ludowej, napisał, że wówczas „gazetę robiło się jak Polskę — z wiary, nadziei i miłości i z tego, co było pod ręką”¹⁰.

Największym ośrodkiem wydawniczym w województwie rzeszowskim był Rzeszów, gdzie ukazało się osiem tytułów; tu także prasa pojawiła się najwcześniej, bo już nazajutrz po wyzwoleniu, tj. 3 sierpnia 1944 r. Rzeszów jest więc po Chełmie Lubelskim i Lublinie drugim ośrodkiem, który po wyzwoleniu przystąpił do wydawania legalnej prasy. Jej pierwociny to „Komunikaty Radzieckiego Biura Informacyjnego”, wydawane przez Komendę Wojskową pod redakcją kpt. Tadeusza Pejdy, zawierające najważniejsze informacje frontowe i polityczne, jak również wiadomości dotyczące ludności cywilnej na wyzwolonych obszarach. O tych pierwszych komunikatach, wydawanych od 3 do 9 sierpnia 1944 r., wspominał Franciszek Kotula, że były „drukowane na ręcznej maszynie, bo nie było prądu”¹¹. Następnie wydawnictwo to, przejęte przez przybyłych do Rzeszowa przedstawicieli PKWN, zaczęło ukazywać się jako „Biuletyn Informacyjny”. Redaktorem tego pisma został Julian Przyboś, który na wieść o wyzwoleniu Rzeszowa przybył tu piechotą z rodzinnej Gwoźnicy, gdzie ukrywał się podczas okupacji, o czym w dwadzieścia lat później wspominał: „Delegaci PKWN Drobner i Skrzyszewski poznali mnie i od razu zagarnęli [...] do roboty politycznej”¹². Praca ta polegała na redagowaniu, drukowaniu i organizacji kolportażu „Biuletynu Informacyjnego”, na podstawie materiałów uzyskanych od stacjonującej komendy wojskowej Armii Czerwonej.

18 sierpnia 1944 r. odbyło się w Rzeszowie inauguracyjne posiedzenie Wojewódzkiej Rady Narodowej, na którym powołany został Wydział Informacji i Propagandy pod kierunkiem J. Przybosia¹³. W skład Wydziału wchodziły dwie osoby: Przyboś (informacja) i Roman Pilarz, lwowski dziennikarz i publicysta (propaganda). W powiatach zaś zaczęto po-

⁹ J. Chodziński, *Moje wspomnienia o „Dzienniku Rzeszowskim”*, Rzeszów 1975 (mpis w zbiorach Biblioteki Głównej WSP w Rzeszowie).

¹⁰ M. Zawadka, *16 lat prasy polskiej. (Niektóre fakty i liczby z lat 1944—1960)*, „Prasa Polska”, 1961, nr 1, s. 8.

¹¹ F. Kotula, *Dzień i noc (sierpień 1944 r.)*, „Kamena”, nr 13—14, s. 19.

¹² J. Przyboś, *op. cit.*, s. 9.

¹³ Archiwum Państwowe w Rzeszowie Zespół 124 WRN, sygn. 8: Księga protokołów z zebrań plenarnych WRN, k. 1—4.

woływać oddziały informacji i propagandy łącznie z kulturą i sztuką. Ich zadaniem było zakładanie lokalnej prasy, troska o jej poziom i profil polityczny, kolportaż itp., radiofonizacja terenu, udzielanie pomocy w uzyskiwaniu informacji od komend wojskowych, później „Polpressu” z Lublina.

W Rzeszowie od 20 sierpnia 1944 r. wydawanie „Biuletynu Informacyjnego” przejął Wydział Informacji i Propagandy, który odtąd figuruje w stopce wydawniczej. Gdy wkrótce potem, w końcu sierpnia, J. Przyboś wyjechał do Lublina, naczelnikiem Wydziału została Irena Pancierz, pełniąca równocześnie funkcję redaktora „Biuletynu”¹⁴. Funkcję kierownika referatu prasowego pełnił wspomniany już Roman Pilarz, odpowiedzialny jednocześnie za rozwój prasy terenowej, zabezpieczanie zapasów papieru, objęcie nadzorem drukarni, werbowanie kadr dziennikarskich, ich szkolenie itp. Rozwój sieci terenowej referatów prasowych przy tworzących się powiatowych radach narodowych rozpoczął się od 20 października 1944 r., kiedy to z inicjatywy R. Pilarza rozesłane zostało pismo okólne, które zalecając tworzenie takich jednostek, nakreślało równocześnie zakres ich zadań¹⁵. Zarządzenie to wyprzedziło o kilka tygodni rozporządzenie PKWN z listopada tegoż roku o zakresie działalności organów informacji i propagandy I i II instancji, wyłączające je spod struktury organizacyjnej administracji państwowej.

„Biuletyn Informacyjny” — pierwsze pismo codzienne w Rzeszowie było jednocześnie kolejno trzecim wydawanym w Polsce Ludowej, po „Rzeczypospolitej” i „Gazecie Lubelskiej”, ukazujących się w stołecznym Lublinie. Pod względem treści „Biuletyn Informacyjny” nie odbiegał początkowo od „Komunikatów Radzieckiego Biura Informacyjnego”, stanowiąc w zasadzie ich kontynuację. Przez pewien czas otwierała go nawet rubryka „Od Radzieckiego [lub Sowieckiego] Biura Informacyjnego”; następnie zamieszczano wiadomości „Ze świata”, „Z zagranicy”, „Z kraju” itp. Wydawany był codziennie, ok. godziny 13, na jednym arkuszu papieru maszynowego, w nakładzie 2000—2500 egz. Kolportowany był początkowo nieodpłatnie poprzez naklejanie na słupach i murach w najbardziej widocznych miejscach, a także wysyłany do zakładów pracy. Od 20 sierpnia pojawił się już w sprzedaży ulicznej, w cenie 1 zł za egzemplarz. Gdy redagowanie „Biuletynu Informacyjnego” przejęła Irena Pancierz, zaczęła urozmaicać jego treść króciutkimi felietonami lub reportażami z życia miasta i województwa, hasłami, czasem wierszem. Dotyczyły one najistotniejszych wówczas spraw: mobilizacji do Wojska Polskiego, poparcia dla PKWN, świadczeń rzeczowych, po-

¹⁴ I. Pancierz-Celejowa, *Redagowałam „Biuletyn Informacyjny”*, s. 149—151; tamże, *Zyciorys*, CA KC PZPR sygn. 17008.

¹⁵ Archiwum Państwowe w Rzeszowie Zespół 16 WUIiP, sygn. 148, k. 10—12; tamże, sygn. 77, k. 95—100.

mocy dla powstańczej Warszawy itp. Jak wspomina sama redaktorka, głównym celem pisma „było propagowanie idei odradzającego się demokratycznego państwa polskiego i haseł reformy rolnej”. Jako jedno z pierwszych w wyzwolonym kraju rzuciło ono hasła odbudowy: „Niszczcie ślady okupacji hitlerowskiej”, „Stawajcie wszyscy do pracy w odbudowie Państwa Polskiego”, „Pomoc Warszawie — to najświętszy obowiązek każdego Polaka” itp.

Wraz z postępowaniem przygotowań do przeprowadzenia reformy rolnej „Biuletyn” zajął się wyłącznie tą sprawą, rozpoczynając akcję propagandowo-informującą i organizacyjną, aby wreszcie 17 października, gdy akcja ta osiągnęła swój punkt kulminacyjny, przekształcić się w „Biuletyn Reformy Rolnej”, pod redakcją Ireny Pancerz, wydawany nakładem Wydziału Informacji i Propagandy, ale będący organem Pełnomocnika do Spraw Reformy Rolnej. Nowe pismo, którego nakład zmniejszono do 500 egz., szatą graficzną, układem treści i sposobem redagowania przypominało swego poprzednika, zachowując ten sam układ treści: „Z kraju”, „Ze świata”, „Ostatnie wiadomości” i „Wiadomości z województwa”, z dodaniem nowych, poświęconych wyłącznie sprawie parcelacji majątków ziemskich, np. „Zapamiętajcie, chłopie”, „Chłopi to mówią” itp. „Gazeta była bezpośrednim instrumentem kierowania przebiegiem parcelacji — wspomina I. Pancerz — Zamieszczała artykuły dotyczące reformy rolnej, odpowiadała na pytania, jakie się przy tym wyłaniały, drukowała wskazówki dla mierniczych i chłopów, a także wypowiedzi chłopów obdarzonych ziemią”¹⁶. Pismo zostało wysoko ocenione przez samych rolników, którzy nadsyłali do redakcji swoje uwagi: „My, wszyscy chłopie mieszkający w gminie Cząstkowice — czytamy w jednym z numerów — dziękujemy Szanownej Redakcji za »Biuletyn Informacyjny« i za to, że tak bardzo dbała o nasze chłopskie interesy. Ta kochana i najbliższa naszemu sercu gazeta najwięcej pomagała w parcelacji. Była ona podporą i naszym doradcą, jak mierzyć ziemię i jak organizować pracę na niej. W tym chłopskim piśmie każdy chłop może się wypowiedzieć i robi to, jak czytamy”¹⁷. Stało się ono wzorem dla innych tego rodzaju pism wydawanych w kraju, a „Rzeczpospolita” oceniła je jako gazetę żywą, stosującą urozmaicone formy dziennikarskie, dostosowane do poziomu i mentalności chłopów.

Pod koniec prac związanych z reformą rolną coraz częściej w „Biuletynie Reformy Rolnej” zaczęły pojawiać się wypowiedzi na temat przyszłego kształtu rolnictwa i wsi polskiej, jej oblicza kulturalnego, roli i zadań Samopomocy Chłopskiej. Pismo przestało się ukazywać wraz z zakończeniem reformy rolnej; ostatni, 23 numer wyszedł 14 grudnia 1944 r. Nastąpiła wówczas kolejna metamorfoza: „Biuletyn Reformy

¹⁶ I. Pancerz-Celejowa, *Tak było w Rzeszowie...*, s. 202.

¹⁷ *Tamże*; *taż*, *Zyciorys i wspomnienia*, CA KC PZPR, sygn. 17008, s. 64.

Rolnej” zamienił się w tygodnik społeczno-polityczny „Samopomoc Chłopska”, organ Zarządu Wojewódzkiego Związku Samopomocy Chłopskiej, wydawany przez Urząd Informacji i Propagandy. Nowe pismo poświęcone było głównie problematyce rolnej, przemianom wsi i gospodarki rolnej w Polsce Ludowej, spółdzielczości wiejskiej, postępowi rolnictwa itp. Związek Samopomocy Chłopskiej, jako organizacja chłopska, miał na celu pokierowanie zagospodarowaniem przydzielonej reformą rolną ziemi, wykorzystaniem resztek podworskich, sprawnym przeprowadzeniem akcji siewnej jesienią 1944 r., zastosowaniem nowoczesnych metod w uprawie ziemi, agrotechnice, hodowli zwierząt, w stosowaniu nawozów sztucznych, jak również rozwijaniu działalności kulturalno-oświatowej, szkolnictwa, opieki zdrowotnej wsi itp. W miarę rozwoju sytuacji, a zwłaszcza przed referendum, Związek Samopomocy Chłopskiej stał się organizacją o charakterze społeczno-politycznym, wspierającym siły obozu demokratycznego, a szczególnie Stronnictwa Ludowego. W województwie rzeszowskim, gdzie Związek już w grudniu 1944 r. liczył ponad 28 tys. członków, posiadanie własnego organu prasowego było konieczne. Niestety, w okresie od 23 grudnia 1944 do 9 stycznia roku następnego wyszły zaledwie trzy numery „Samopomocy Chłopskiej”, w nakładzie 500 egz. 20 stycznia 1945 r. z powodu wyjazdu do Krakowa I. Pancierz pismo zostało zreorganizowane i przekształcone w „Niwę. Miesięcznik Samopomocy Chłopskiej” — organ Wojewódzkiej Izby Rolniczej w Rzeszowie. Pod redakcją Romana Pilarza wychodziło do marca 1947 r.

W styczniu 1945 r., wraz z reorganizacją Resortu Informacji i Propagandy w Ministerstwo, również w terenie zaszły zmiany, gdyż urzędy lub oddziały informacji i propagandy zostały wyłączone spod kompetencji administracji państwowej i funkcjonowały jako jednostki niezespalone¹⁸. Zakres ich działania nadal był bardzo szeroki. W Rzeszowie w miejsce Wydziału Informacji i Propagandy powstał Urząd, chociaż nazwy tej używano zamiennie już od listopada 1944 r.; natomiast w powiatach funkcjonowały powiatowe urzędy lub oddziały informacji i propagandy i do końca ich istnienia nazwa nie została ujednoczona¹⁹.

Po wyjeździe I. Pancierz naczelnikiem Wojewódzkiego Urzędu Informacji i Propagandy w Rzeszowie został Feliks Michalik, po nim zaś — od 10 kwietnia 1945 r. — Wojciech Pelczarski. Po jego śmierci w 1946 r. funkcję tę przejęła Cecylia Wandeleń-Błońska, dotychczasowa kierowniczka Wydziału Polityczno-Wychowawczego, współpracownica „Dziennika

¹⁸ Dz.Ustaw RP 1945, nr 7 poz. 32.

¹⁹ Archiwum Państwowe w Rzeszowie Zespól 16, sygn. 148: Rozporządzenie o zakresie działania organów Informacji i Propagandy I i II instancji, k. 22—23; Okólnik nr 3 WUIiP w Rzeszowie z 9 lutego 1945 w sprawie reorganizacji wewnętrznej i podziału na wydziały.

Rzeszowskiego". Kierownikiem Wydziału Informacyjno-Prasowego był początkowo Zbigniew Jankowski, od 15 lutego 1945 r. ks. Jan Pietruszka, natomiast od 15 października Edward Walawski, który na tym stanowisku pozostał do końca istnienia Urzędu.

W lutym 1945 r. w ramach struktury Wojewódzkiego Urzędu Informacji i Propagandy powstał Zarząd Administracji Przedsiębiorstw pod kierunkiem Zbigniewa Jankowskiego. W skład tego przedsiębiorstwa weszło siedemnaście instytucji, jak np. wytwórnia pieczętek, drukarnie, dekoratornia, malarnia, skład papieru itp., Biuro Historyczne mające zajmując się udokumentowaniem zbrodni hitlerowskich, ponadto redakcje „Gazety Rzeszowskiej” i „Biuletynu Informacyjnego” (wznowionego od 14 marca 1945 r.), od 13 maja 1945 r. zaś redakcja „Dziennika Rzeszowskiego”, powstałego z ich połączenia. Utworzenie takiego przedsiębiorstwa dającego zyski było podyktowane koniecznością, gdyż dotacje centralne na działalność propagandowo-prasową znacznie zmalały w związku z tworzeniem podobnych urzędów na wyzwolanych polaciach kraju²⁰. Środki na działalność wydawniczą należało wygospodarować we własnym zakresie, zwłaszcza wobec zaawansowanych już planów wydawania „Dziennika Rzeszowskiego” — gazety codziennej. Zarząd Administracji Przedsiębiorstw pod energiczną ręką Z. Jankowskiego „już po miesiącu dał fundusz wynoszący 462 066 zł”, z czego na koszty własne „Dziennika” wydatkowano ponad 41 205 zł²¹. Z pozostałych środków postanowiono założyć własną stołówkę, która w tym czasie stanowiła istotny czynnik w podnoszeniu wydajności pracy. Już w końcu maja jednak komisja kontrolna wykryła niedobory i ogólny bałagan finansowy, w wyniku czego odwołano ze stanowiska kierowniczego Z. Jankowskiego. Odwołując się od tej decyzji, z goryczą pisał on: „Odchodzę w atmosferze niechęci i podejrzenia o chęć osobistych interesów [...] jestem spokojny w swym sumieniu, że spełniłem dobrze obywatelski obowiązek wobec odbudowującej się Ojczyzny”. Po wyjeździe Z. Jankowskiego z Rzeszowa koszty wydawnicze „Dziennika”, wynoszące 180 tys. zł, przejął Urząd Wojewódzki, który wydawał go własnym sumptem do stycznia 1946 r., a następnie, od 1 lutego, Wojewódzki Urząd Informacji i Propagandy²².

„Dziennik Rzeszowski”, który pojawił się z datą 13 maja 1945 r.,

²⁰ Tamże, sygn. 77: Wydział Informacyjno-Prasowy, zakres czynności poszczególnych jednostek.

²¹ Tamże, Zespół 16 WUIiP, sygn. 155: Sprawozdanie kierownika Zarządu i Administracji Przedsiębiorstw w Rzeszowie, k. 13.

²² Tamże, sygn. 77, k. 124—128 oraz AAN w Warszawie Min. Inf. i Prop., sygn. 159. Sprawozdanie Departamentu Prasy podaje, że w 1946 r. subwencja na „Dziennik Rzeszowski” wyniosła 1 042 954 zł, podczas gdy na „Jedność Mazowiecką” 180 000 zł, a na „Pracę Kobiet” 25 000 zł.

Tabela 1. Powstawanie nowych tytułów pism WUiIP w Rzeszowie

Tytuł	Daty ukazywania się	Ogólna liczba numerów	Częstotliwość	Nakład	Redaktor
„Biuletyn Informacyjny” (I)	9 VIII— 13 X 1944	1—54	codziennie	1000	J. Przyboś R. Pilarz I. Pancierz
„Biuletyn Reformy Rolnej”	16 X—14 XI 1944	1—23	codziennie	500	I. Pancierz
„Samopomoc Chłopska”	20 XII 1944— 9 I 1945	1—3	tygodnik	500	I. Pancierz
„Radiowęzeł Rzeszowski”	16 I—13 III 1945	1—53	codziennie	1000	A. Graziado
„Gazeta Rzeszowska”	27 I—6 V 1945	1—15	tygodnik	500	R. Pilarz
„Biuletyn Informacyjny” (II)	14 III—12 V 1945	1—58	codziennie	2000	Z. Jankowski
„Dziennik Rzeszowski”	13 V 1945— 15 II 1947	1—557	codziennie	1000— —5000	F. Błoński

Uwaga: W tabeli nie podano „Komunikatów Radzieckiego Biura Informacyjnego”.

był pierwszym pismem ukazującym się w Rzeszowie po zakończeniu wojny; wychodził do końca istnienia WUiIP w Rzeszowie²³.

Powstawanie nowych tytułów pism WUiIP w Rzeszowie obrazuje tab. 1. Oprócz wymienionych w niej czasopism ukazywał się „Peperowiec”, wydawany nakładem KW PPR od 12 listopada do końca grudnia 1944 r., pod redakcją Artura Starewicza, po którego wyjeździe przestał wychodzić. Kontrolę nad pismem sprawował WUiIP w Rzeszowie.

*

Oddziały terenowe Wojewódzkiego Wydziału Informacji i Propagandy zaczęły powstawać jeszcze jesienią 1944 r. Podjęły wówczas działalność wydawniczą miasta, które przed wojną wydawały własne czasopisma i gdzie istniała baza poligraficzna, a więc Przemyśl, Krosno i Sanok. W następnej kolejności powstały wydawnictwa, których działalność ograniczyła się jedynie do wydawania efemeryd i ulotek. Początkowo były to „Komunikaty” lub „Biuletyny Radiowe”, wydawane przy pomocy dostarczających informacji komend wojskowych. Takie „radiogazetki” powstały w 1944 r. w Krośnie (w listopadzie) i w Sanoku (w grudniu). Podobne biuletyny udało się ustalić w Mielcu, Brzozowie, Nisku i Lesku — wydawane na początku 1945 r., prawdopodobnie ukazywały się do maja tego roku, do chwili zakończenia wojny.

²³ Z. Sokół, „Dziennik Rzeszowski” (1944—1947). *Monografia gazety codziennej*, KHPP, 1989, nr 1, s. 93—106.

Największym ośrodkiem wydawniczo-prasowym po Rzeszowie był Przemysł, gdzie też prasa powstała najwcześniej, już w październiku 1944 r., wraz z ukonstytuowaniem się Wydziału Informacji i Propagandy. Od 1 października, pod redakcją Juliusza Robliczka, zaczęto wydawać tu „Głos Demokraty. Tygodnik miasta i powiatu przemyskiego”, w nakładzie 500 egz. „Głos Demokraty” był organem Klubu Demokratycznego złożonego z przedstawicieli czterech partii politycznych: PPR, PPS, SD i SL. Przemysł był w tej szczęśliwej sytuacji, że nie został zniszczony w czasie walk obronnych; zachowały się tu dwie sprawnie działające drukarnie wraz z zapasem papieru, co pozwoliło prawie natychmiast uruchomić pismo, zwłaszcza że w mieście znalazło się kilku dziennikarzy ze Lwowa. „Głos Demokraty”, jak na to wskazuje podtytuł, dotyczył głównie spraw miasta i powiatu, ale też zamieszczał wiele artykułów problemowych i komentarzy dotyczących wydarzeń politycznych oraz kształtu ustrojowego Polski, ogłoszenia i zarządzenia władz, wyjaśniał istotę demokracji, potrzebę reformy rolnej, organizował akcję pomocy Warszawie, prowadził ostrą walkę ze spekulacją i lichwą oraz wszystkimi negatywnymi skutkami wojny. Tygodnik, ukazujący się do połowy lutego 1945 r., od 4 marca został przekształcony w „Nowe Horyzonty”, pismo ilustrowane, o znacznie poszerzonym programie wydawniczym. Podtytuł, który brzmiał początkowo jak poprzednio „Tygodnik miasta i powiatu przemyskiego”, zmieniono wkrótce na „Tygodnik — uczy—bawi—wychowuje”. Redaktorem naczelnym był nadal Julian Robliczek, jego zastępcą Jadwiga Robliczkowa; w skład kilkusobowego zespołu redakcyjnego wchodziłi przedstawiciele czterech partii demokratycznych. Nie zabrakło w tej redakcji walk o wpływy oraz zmajoryzowanie i podporządkowanie pisma innym siłom. Jak się później okazało, do redakcji wszedł dawny działacz sanacyjny, wrogo ustosunkowany do przemian, jakie zaistniały po wojnie, toteż gdy tylko J. Robliczek wyjechał na kilka miesięcy za granicę, w redakcji pojawiła się opozycja. Początkowo naczelnik WUiP w Rzeszowie pisemnie upominał redaktora, że „za kierunek polityczny powiatu jest odpowiedzialny Oddział Informacji i Propagandy, a tygodnik »Nowe Horyzonty« winien być instrumentem Oddziału, a jest wręcz odwrotnie”²⁴. Gdy to nie pomogło, na specjalnie w tym celu zorganizowanym posiedzeniu w Komitecie Wojewódzkim PPR wręcz zarzucono redakcji „Nowych Horyzontów”, że „uderzają mocno w linię polityczną, że sięją dywersję i mają charakter wybitnie reakcyjny”. W wyniku tego zmieniono zespół redakcyjny, do którego weszli Leopold Adamcio, Andrzej Skowronek i Tadeusz Blumski; zwrócono się też do Komisji Międzypartyjnej o wydele-

²⁴ Archiwum Państwowe w Rzeszowie, Zespół 16, sygn. 43: Protokół z posiedzenia Kolegium Redakcyjnego „Nowych Horyzontów” z 3 listopada 1945, k. 51—54.

gowanie swoich przedstawicieli i utworzono Kolegium Propagandowe, którego zadaniem było m.in. czuwanie nad linią ideową pisma. Sprawy te były jeszcze kilkakrotnie przedmiotem narad władz szczebla powiatowego i wojewódzkiego. Ostatecznie „Nowe Horyzonty” uległy całkowitej przemianie. Wprowadzono nowe działy tematyczne, jak np. „Kronika prawnicza”, „Kronika sportowa”, „Kącik harcerski”, „Kącik najmłodszych”, „Kącik gospodyni” itp., pojawiły się także dodatki literackie, bądź też numery poświęcone w całości jednemu zagadnieniu, np. „Spółdzielcza wieś”, „Nowy sejm”, „Kim chcesz zostać” itd. Odtąd w ocenie prasy prowadzonej przez referat prasowy zaczęły pojawiać się opinie, że „Nowe Horyzonty” są najlepiej redagowanym pismem w województwie rzeszowskim²⁵. Nakład pisma wzrósł do 2000 egz. Ostatni, 130 numer ukazał się 27 czerwca 1947 r.; redaktorem naczelnym do końca istnienia tygodnika był J. Robliczek.

W Przemyślu wydawano jeszcze dwa inne tytuły: „Biuletyn Informacyjny Radio-Węzła Przemyśl” oraz „Tygodniowy Przegląd Polityczny i Prasowy”. Pierwszy z nich, który zaczął się ukazywać w marcu 1945 r. dwa razy tygodniowo w nakładzie 300 egz., zawierał informacje od komend wojskowych. Do 9 maja wyszło ogółem 15 numerów tego pisma, które po zakończeniu wojny przekształciło się w „Tygodniowy Przegląd Polityczny i Prasowy”; pierwszy i jedyny jego numer ukazał się 13 czerwca 1945 r. Zgodnie z tytułem i zapowiedzią, nowy organ

Tabela 2. Działalność wydawniczo-prasowa WUIiP w Przemyślu

Tytuł	Daty ukazywania się	Ogólna liczba numerów	Nakład	Redaktor
„Głos Demokraty”	1 X 1944–18 II 1945	1–7	300	J. Robliczek
„Nowe Horyzonty”	1 III 1945–29 VI 1947	1–130	300– –2000	J. Robliczek
„Biuletyn Informacyjny Radio-Węzła Przemyśl”	20 III 1945–9 V 1945	1–15	300	W. Kielar S. Wroczyński
„Tygodniowy Przegląd Polityczny i Prasowy”	13 VI 1945	1	300	

składał się z dwóch części: przeglądu wydarzeń politycznych i komentarzy do nich oraz przeglądu prasy polskiej, głównie „Rzeczypospolitej”, „Dziennika Polskiego” i „Nowej Epoki”. Pismo przestało wychodzić na skutek braku papieru — posiadane zapasy wyczerpały się, a nie było żadnych możliwości uzupełnienia braków. W aktach WUIiP w Rzeszowie

²⁵ Tamże, sygn. 6: Ocena prasy.

zachowała się cała teczka próśb, błagań i monitów o przydział papieru na działalność wydawniczą, których Urząd nie mógł zaspokoić.

Działalność wydawniczo-prasową Powiatowego Urzędu Informacji i Propagandy w Przemyśle ilustruje tab. 2. Prócz tego ukazywało się jeszcze kilka innych tytułów, wydawanych przez Kurię biskupią, urzędy, szkoły.

Trzecim ośrodkiem był Sanok, gdzie początkowo Oddział, potem Urząd Informacji i Propagandy powstał jeszcze w październiku 1944 r., pod kierunkiem Jana Dzundzy, profesora gimnazjalnego, o którym wizytujący ten powiat Grzegorz Ciepłiński napisał: „Człowiek poważny, niezmiernie energiczny, czujny, pełen inicjatywy i energii”, poziom zaś i zasięg pracy propagandowo-informacyjnej ocenił najwyżej na tle innych powiatów²⁶. J. Dzundza był równocześnie redaktorem „Komunikatów”, które zaczął wydawać od 15 listopada 1944 r. Były one powielane na maszynie biurowej i wywieszane w najbardziej widocznych miejscach. Z chwilą uruchomienia drukarni Jana Patały, „Komunikaty” przekształciły się w „Biuletyn Informacyjny Powiatowego Urzędu Informacji i Propagandy w Sanoku”, drukowany w nakładzie 300—400 egz. W marcu 1945 r. zaczęło w Sanoku wychodzić drugie pismo — „Głos Ziemi Sanockiej”, tygodnik społeczno-polityczny, pod redakcją J. Dzundzy, Władysława Sadowskiego i Stanisława Dańczyszyna. Pismo było kolportowane na terenie powiatów: sanockiego, brzozowskiego i leskiego, gdzie w miastach powiatowych nie ukazywały się komunikaty radiowe i ludność zamieszkała na tych terenach była pozbawiona jakiegokolwiek prasy. Dodać należy, że w wymienionych powiatach zaczęły ujawniać się siły opozycyjne i oddziały UPA. Ponieważ drukarnia J. Patały wymagała remontu, J. Dzundza rozpoczął akcję składek społecznych na ten cel. Widocznie nie przyniosła ona rezultatów, skoro wydawanie pisma przejęła Powiatowa Rada Narodowa, która „ze zmienionym składem redakcyjnym — jak czytamy w sprawozdaniu — będzie nadal wydawać to pismo [...]. Jednak wobec uszkodzenia maszyny drukarskiej J. Patały i pobierania wysokich opłat za druk tego pisma w Miejscu Piastowem, komitet redakcyjny [...] postanowił uruchomić drukarnię Urzędu Powierniczego w Sanoku, co jest uzależnione od pożyczki w wysokości 20 000 zł na okres 4 miesięcy”²⁷. Pożyczki tej nie mógł udzielić WUiPiP w Rzeszowie, przekraczało to bowiem jego możliwości finansowe, toteż sprawę przekazano do Ministerstwa. W tym czasie J. Dzundza został ciężko pobity przez bandę, która zniszczyła poza tym obie drukarnie. Działalność wydawnicza w Sanoku (tab. 3) została zawieszona.

²⁶ AAN Min. Inf. i Prop., sygn. 86: Sprawozdanie z inspekcji przeprowadzonej na terenie woj. rzeszowskiego 1945—1946. Raport z podróży służbowej.

²⁷ Archiwum Państwowe w Rzeszowie Zespół 16, sygn. 145: Sprawozdanie Powiatowego Urzędu Informacji i Propagandy w Sanoku, k. 32.

Tabela 3. Działalność wydawnicza w Sanoku

Tytuł	Daty ukazywania się	Ogólna liczba numerów	Nakład	Redaktor
„Komunikaty”	15 XI 1944–7 II 1945	—	20–100	J. Dzundza
„Biuletyn Informacyjny PUIiP”	8 II 1945–30 IX 1945	1–114	300	J. Dzundza
„Głos Ziemi Sanockiej”	1 VI 1945–31 V 1945	1–5	1000	J. Dzundza W. Sadowski S. Dańczyszyn

Czwartym ośrodkiem było Krosno, gdzie Powiatowy Urząd Informacji i Propagandy powstał w końcu października 1944 r., a wspólny Dział Propagandy, Kultury i Sztuki znajdował się przy starostwie powiatowym. Do zadań tego Działu należały kolportaż prasy centralnej na terenie powiatu, a także podejmowanie własnych inicjatyw wydawniczych. Od 15 listopada 1944 r. zaczęto wydawać „Komunikaty” radiowe na podstawie uzyskiwanych od komend wojskowych informacji, przepisywanych na maszynie biurowej w nakładzie 20 egz. i rozsyłanych do urzędów i fabryk oraz rozklejanych na słupach i murach²⁸. W styczniu 1945 r. „Komunikaty” te przekształciły się w tygodnik pt. „Gazeta Informacyjna Powiatu Krosno”, pod redakcją Ludwika Gościńskiego, ukazujący się w nakładzie 2000 egz. Po wydaniu drugiego numeru pismo zostało zawieszono, na co wpłynęło wiele przyczyn, m.in. brak papieru oraz niepokój w mieście, w wyniku uaktywnienia się sił ekstremalnych grożących pobiciem redaktora, tak jak to się stało w Sanoku.

Kolejnym pismem, które — kontrolowane przez Powiatowy Urząd Informacji i Propagandy i jego nakładem — ukazało się w marcu 1945 r., był organ Związku Zawodowego Artystów Plastyków pt. „Sztuka i Życie”, wydawany pod redakcją Stanisława Witkowskiego. Zadaniem tego pisma było ożywienie rzemiosła artystycznego i przemysłu ludowego, dążenie do zakładania nowych gałęzi przemysłu związanego ze sztuką, wyrabianie smaku artystycznego wśród szerokich kręgów społeczeństwa, informowanie go o wystawach, a także kierowanie „rozwojem sztuki czystej, krytyki artystycznej” itp., jak to czytamy w artykule programowym. Drugi numer ukazał się w czerwcu i z braku papieru na tym urwała się edycja tego pisma, a ponadto wobec wyzwolenia Krakowa i Warszawy artyści rozjechali się po innych ośrodkach i Związek przestał istnieć.

Czwartym pismem PUIiP w Krośnie był dwutygodnik społeczno-polityczny „Posiew Wolności”, który ukazał się jeszcze przed zakończeniem

²⁸ Tamże, sygn. 152: Sprawozdania Powiatowego Urzędu Informacji i Propagandy w Krośnie.

wojny, redagowany przez Antoniego Mroza i Ludwika Gościńskiego. Powodem powołania tego pisma, mimo braku papieru i warunków technicznych, był brak gazet i nasilający się głód informacji. „Gazety przywożone z Rzeszowa czy Krakowa są rozchwytywane w bardzo krótkim czasie” — czytamy w sprawozdaniach; ponadto nasiliło się paskarstwo prasowe — numer codziennej gazety krakowskiej, czy też centralnej kosztował tyle, ile kilogram chleba. Dlatego też dla uczczenia święta 1 Maja postanowiono wydawać własne pismo pt. „Posiew Wolności”, którego pierwszy numer ukazał się z tej okazji, drugi zaś, i ostatni zarazem — 16 maja 1945 r. Nakład periodyku wynosił 2000 egz. Prócz tego ukazało się w Krośnie kilka numerów „Biuletynu Komisji Popularyzacji Prawa”, powołanej przez Urząd Informacji i Propagandy dla upowszechnienia zasad referendum, podstaw prawnych nowego ustroju, konieczności wprowadzenia zmian do kodeksu rodzinnego, cywilnego itp. Komisje takie powołane zostały we wszystkich powiatach, jakkolwiek o jednym tylko wiadomo na pewno, że wydawał taki „Biuletyn”, służący prelegentom do przygotowywania się do wykładów i odczytów. W sierpniu 1945 r. utworzono w Krośnie oddział „Dziennika Rzeszowskiego”, pod kierunkiem Czesławy Wnęk-Sabikowej, i zrezygnowano z dalszych własnych prób wydawniczych. Oddział ten był jednym z najwcześniej powstałych agend powiatowych tej gazety, jak również jednym z najbardziej aktywnych, ponieważ w „Dzienniku Rzeszowskim” codziennie ukazywała się rubryka „Kronika krośnieńska”.

Działalność wydawniczo-prasową Krosna obrazuje tab. 4.

Tabela 4. Działalność wydawniczo-prasowa Krosna

Tytuł	Daty ukazywania się	Ogólna liczba numerów	Nakład	Redaktor
„Komunikaty”	15 XI 1944	—	20	L. Gościński
„Gazeta Informacyjna”	I—V 1945	1—2	ok.2000	L. Gościński
„Sztuka i Życie”	III—VI 1945	1—2	300	S. Witkowski
„Posiew Wolności”	1—16 V 1945	1—2	3000	A. Mróz L. Gościński
„Biuletyn Komisji Popularyzacji Prawa”	1946	—	—	—

Obok wymienionych ośrodków wydawniczych terenowych urzędów lub oddziałów informacji i propagandy działały referaty prasowe w Tarnobrzegu, Mielcu, Nisku, Lesku i Przeworsku, gdzie czasopisma ukazywały się sporadycznie, najczęściej jeden lub dwa numery, i z braku papieru, a także materiałów do druku, upadały. W ośrodkach tych brakowało zarówno bazy poligraficznej, jak i — często — ludzi chętnych do

tej pracy, gdyż w miarę wyzwania kraju dziennikarze i literaci powyjeżdżali, podejmując pracę w redakcjach nowych organów prasowych w Warszawie, Łodzi, Krakowie, Poznaniu i na ziemiach zachodnich. Niemniej warto zapoznać się z tymi pojedynczymi inicjatywami wydawniczymi.

W Tarnobrzegu Referat Informacji i Propagandy Powiatowego Oddziału powstał jeszcze w grudniu 1944 r., ale do działalności wydawniczej doszło dopiero w marcu następnego roku, gdy kierownictwo tego referatu objął Bolesław Jasiński. W styczniu zwrócił się on do WUIiP w Rzeszowie z wyjaśnieniem, że nie może wydawać komunikatów radiowych, jak to zalecił R. Pilarz; ponieważ w mieście, które w tym czasie znalazło się w pasie przyfrontowym, nie stacjonują komendy wojskowe. Wobec tego że gazety centralnie nie dochodziły tu w ogóle, a wojewódzkie w znikomej ilości i z dużym opóźnieniem, przystąpiono do wydawania własnego pisma społeczno-politycznego pt. „Tygodnik Tarnobrzeski”. W skład komitetu redakcyjnego weszli przedstawiciele partii politycznych: PPS, PPR, SD i Koła „Wici”. Numer pierwszy i — zdaje się — jedyny ukazał się 25 marca 1945 r., drugi natomiast znany jest z makiety. Pismo zawierało wiadomości polityczne, wojenne, społeczne, artykuły problemowe, informacje z życia miasta i powiatu²⁹.

W następnym ośrodku, Mielcu, Urząd Informacji i Propagandy powstał jeszcze we wrześniu 1944 r., ale do działalności wydawniczej przystąpił dopiero w styczniu 1945 r., dawniej bowiem powiat należał do województwa krakowskiego i brak było decyzji co do dalszej jego przynależności terytorialnej (Kraków znajdował się jeszcze wówczas pod okupacją). Ponadto przez przeszło pół roku Mielec stanowił teren przyfrontowy, komendy wojskowe zmieniały się, nie było od kogo uzyskać informacji, w okolicy było niebezpiecznie. Odbiło się to wszystko na działalności wydawniczej, ograniczonej do trzech jednodniówek mających charakter ciągły; były to: „Ostatnie Wiadomości”, „Sensacyjne Wiadomości” oraz „Wieś Miastu — Miasto Wsi”, zajmująca się obowiązkowymi świadczeniami rzeczowymi³⁰.

W Przeworsku Powiatowy Oddział Informacji i Propagandy rozpoczęła wydawanie pisma dla chłopów pt. „Nasza Ziemia. Wiadomości gospodarcze dla wsi”, związanego z przeprowadzoną tu reformą rolną. Ukazał się tylko jeden numer, w sierpniu 1945 r.³¹ W Nisku natomiast w marcu i kwietniu 1945 r. wydawano „Biuletyn Informacyjny” w opar-

²⁹ Tamże, sygn. 152 i 154: Sprawozdania Powiatowego Urzędu Informacji i Propagandy w Tarnobrzegu.

³⁰ Tamże, sygn. 40 i 41: Sprawozdania Powiatowego Oddziału Informacji i Propagandy w Mielcu, k. 124, 125.

³¹ Tamże: Sprawozdanie z odprawy kierowników powiatowych oddziałów Informacji i Propagandy w dniach 3—4 kwietnia 1946 r.; AAN Min. Inf. i Prop., sygn. 656: Sprawozdania oddziałów powiatowych za czas 1 IV—1 V 1945, k. 58.

ciu o nasłuch radiowy, w rok później zaś „Miesięcznik Przemysłowo-Handlowy”³². W Lesku i Brzozowie odnotowano ukazywanie się w 1945 r. „Komunikatów Radiowych”, mających zastąpić prasę, której ciągle brakowało, gdyż dowóz był niebezpieczny ze względu na aktywizację oddziałów UPA³³.

Tabela 5. Działalność wydawniczo-prasowa innych ośrodków powiatowych w województwie rzeszowskim

Ośrodek Tytuł	Daty ukazywania się	Ogólna liczba numerów	Nakład	Redaktor
Tarnobrzeg „Tygodnik Tarnobrzeczki”	25 III 1945	1–2	500	B. Jasiński
Mielec „Ostatnie Wiadomości” „Sensacyjne Wiadomości” „Wieś Miastu–Miasto Wsi”	I–II 1945 III 1945 IV 1946	1–2 1 (jedno- dn.) 1 (jedno- dn.)	2000 2000 2000	E. Waławski E. Waławski J. Jaskółka
Nisko „Biuletyn Informacyjny” „Miesięcznik Przemysłowo- Handlowy”	III–IV 1945 1946	– 1	ok. 2000 ok. 300	S. Surmacz Komitet reda- kcyjny
Przeworsk „Nasza Ziemia”	VIII 1945	1	300	Komitet reda- kcyjny
Lesko „Komunikaty Radiowe”	I–II 1945	–	–	S. Dinego
Brzozów „Ostatnie Wiadomości”	II–IV 1945	–	–	S. Surmacz

Działalność wydawniczo-prasową pozostałych ośrodków powiatowych Informacji i Propagandy w województwie rzeszowskim obrazuje tab. 5.

W lutym 1947 r. ukazał się dekret o likwidacji Ministerstwa Informacji i Propagandy, który znosił całą sieć urzędów i oddziałów terenowych, a tym samym ich działalność wydawniczą. W Rzeszowie Wojewódzki Urząd Informacji i Propagandy uległ likwidacji w maju, jednak działalność wydawnicza przeciągnęła się jeszcze do końca czerwca; większość zadań przejął pełniący rolę likwidatora Wydział Kultury i Sztuki WRN. Likwidacja sieci administracyjnej w województwie zakończyła się 14 lipca 1947 r.

Prasa wydawana przez Ministerstwo Informacji i Propagandy i jego urzędy terenowe w początkowym okresie tworzenia się podstaw Polski

³² AAN w Warszawie Min. Inf. i Prop., sygn. 433, s. 58, sygn. 437, s. 13.

³³ Dz. Ustaw RP 1947, nr 32, poz. 147.

Ludowej spełniła ważną rolę: to ona miała za zadanie wyrobić w społeczeństwie stosunek do nowej rzeczywistości, potrzebę czytania prasy i traktowania jej jako narzędzia edukacji społecznej. Warto też zwrócić uwagę na szereg akcji przeprowadzanych przez prasę wydawaną przez agendy informacji i propagandy:

1) Akcja świadczeń rzeczowych i mobilizowania do niej społeczeństwa, informowanie społeczeństwa o jej przebiegu, prezentowanie chłopów-przodowników w świadczeniach itp.;

2) Zwalczanie analfabetyzmu w terenie poprzez rozwijanie czytelnictwa prasy. W dniu 27 stycznia 1946 r., obchodzonym jako „Święto prasy”, miejscowi dziennikarze spotykali się z ludnością, mówili o swojej pracy, prezentowali miejscową i centralną prasę, inicjowali zakładanie kół miłośników czytania prasy w wiejskich świetlicach itp., zaznajamiali członków poszczególnych organizacji politycznych z ich prasą wydawaną w Polsce itp.;

3) Akcja pomocy zimowej dla ludności cywilnej;

4) Inicjatywa rodzin zastępczych dla sierot wojennych;

5) Kampania siewna, żniwna, wykopkowa itp.;

6) Repatriacja (wspólnie z PUR) i przesiedlanie się na ziemie zachodnie, jak również wysiedlanie ludności ukraińskiej do ZSRR (do końca marca 1946 r. z terenu województwa rzeszowskiego wysiedlono ponad 450 tys. osób).

7) Ponadto kierowano akcjami: oszczędności, propagandy spółdzielczości, Premiowej Pożyczki Odbudowy Kraju, zakładania i prowadzenia świetlic, zakładania kół Ligi Kobiet itp.;

8) Ważną rolę odegrała prasa tego okresu w sprawie „leśnych ludzi”, prowadząc propagandę na rzecz ujawniania się oddziałów partyzanckich i Armii Krajowej i wstępowania do Ludowego Wojska Polskiego.